

Рецензија рукописа *Боје у нама и око нас* Мирјане Илић

Монографија под називом *Боје у нама и боје око нас* Мирјане Илић, која представља наставак дугогодишњег истраживања аутора о лексичко-семантичком пољу хроматске лексике, представља свеобухватно и интердисциплинарно истраживање односа између перцепције, језика и когнитивних процеса. Аутор на савремен начин приступа теми која се последњих деценија интензивно истражује у домаћој и светској научној литератури. Рукопис се састоји од шест поглавља: *Увод, ЛСП хроматска лексика, Могући модел ЛСП хроматске лексике, Литература, Графикони, Индекси појмова*.

Већ у уводним поглављима аутор износи основе својих теоријских полазишта и поставља темељну теоријску поставку, ослањајући се на сазнања из психологије, филозофије, когнитивне лингвистике, неуронаука и психофизике боје. У овом поглављу анализира се појам визуелне перцепције, а затим се са биолошке и физиолошке сфере прелази на анализу назива за боје у језику. На тај начин студија превазилази оквире класичне лексикологије и отвара простор за разумевање хроматске лексике као сложеног когнитивног и културолошког феномена.

Полазиште истраживања аутора јесте појам перцепције, дефинисан као процес примања, организовања и тумачења чулних информација. Аутор наглашава да перцепција није искључиво физиолошки процес, већ синтеза чулног искуства, емоција, културолошких образаца и индивидуалног доживљаја стварности. Овакво одређење омогућава да се хроматска лексика посматра не само као скуп назива за боје већ и као одраз начина на који човек концептуализује свет. Посебно је значајно што се у раду успоставља континуитет између античких филозофских разматрања Платона и Аристотела, Кантове теорије сазнања и савремених когнитивнолингвистичких приступа, чиме се показује историјска дубина проблема перцепције.

У другом поглављу, под називом хроматска лексика, представљена је анализа лексичко-семантичких микропоља хроматске лексике, при чему се аутор задржава на микропољима: бео, црн, црвен, зелен, жт, плав, браон, сив, наранџаст, љубичаст и ружичаст.

У Трећем поглављу под називом *Могући модел лексичко-семантичког поља ХРОМАТСКА ЛЕКСИКА* представљени су резултати истраживања микропоља назива за боје кроз примену структурног модела лексичко-семантичког поља, сагледаног из угла теорије прототипа. У овом поглављу аутор долази до сазнања да ЛСП боја карактеришу: језгро (прототипи) – основни термини (бела, плава, црвена и др); периферија – нијансе и деривати (тамноплава, светлозелена, бордо, тиркизна); радијална структура – семантичка проширења; дифузне границе између микропоља и скаларност и степенованост, чиме је показано да је лексичко-семантичка структура датог поља истовремено хијераричка, градуелна и мрежна, што је чини погодном за формалну репрезентацију у графичким структурама.

У делу који се односи на визуелну перцепцију аутор систематично објашњава физичке и физиолошке основе доживљаја боја. Анализирају се светлост као електромагнетно зрачење, таласне дужине, видљиви спектар и механизми апсорпције и рефлексије светлости. Посебна вредност овог дела огледа се у јасном повезивању природнонаучних чињеница са

лингвистичким интерпретацијама. Опис улоге штапића и чуњића у перцепцији боје, као и разматрање трихроматске теорије и теорије противречних парова, показују настојање аутора да хроматску лексикку сагледа у контексту неурофизиолошких механизма визуелног система.

Значајан сегмент рада посвећен је психолошкој и когнитивној димензији боја. Аутор указује на чињеницу да боја није искључиво физичка појава већ и психолошки доживљај који зависи од контекста, културе и претходног искуства. Феномени визуелног контраста, адаптације ока и илузија боја тумаче се као примери ограничења и сложености људске перцепције. Ови делови рада посебно су важни јер објашњавају зашто језици не именују све нијансе једнако и зашто се поједине боје у различитим културама концептуализују на различите начине.

У лингвистичком делу студије централно место заузима когнитивнолингвистички приступ. Аутор полази од становишта да је значење утемељено у човековом искуству и да се језичке категорије формирају на основу перцептивних и когнитивних процеса. Посебно су значајна разматрања теорије прототипа Брента Берлина и Пола Кеја, као и истраживања Елеонор Рош, која показују да постоје фокалне боје као централни чланови категорије, док се нијансе распоређују периферно. На основу ових теоријских поставки аутор објашњава организацију лексичко-семантичког поља хроматске лексике у српском језику.

Студија убедљиво показује да је језик антропоцентричан систем. Називи боја у српском језику доводе се у везу са предметима и појавама из непосредног људског окружења: ружичаста са ружом, љубичаста са љубичицом, наранџаста са плодом наранџе. Оваква анализа потврђује да језичка категоризација боја није произвољна већ дубоко условљена човековим чулним искуством и културолошким моделима. Аутор додатно проширује анализу указујући на симболичка значења боја — бела као симбол чистоте, црна као симбол жалости, црвена као знак животне снаге и опасности — чиме хроматска лексика добија и снажну културолошку димензију.

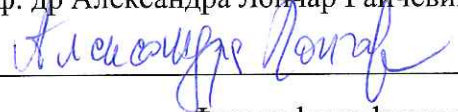
Посебно место у раду заузима проблем полисемије. Аутор се ослања на класичне семантичке теорије Мишела Бреала и Стивена Улмана, али их интерпретира у оквирима савремене когнитивне лингвистике. Називи за боје посматрају се као полисемантичке структуре у којима се основно чулно значење шири на апстрактне и метафоричке домене. На тај начин хроматска лексика постаје простор у коме се преплићу перцепција, емоције, симболика и културна искуства.

Методолошки, рад се одликује систематичношћу и научном утемељеношћу. Аутор комбинује анализу речничке грађе, корпусна истраживања и когнитивнолингвистичку интерпретацију, што омогућава свеобухватан приступ предмету истраживања. Посебан значај има подела хроматске лексике на микропоља основних боја јер омогућава прецизно праћење семантичких односа и организације лексичког система.

Рад одликује научни стил, термиолошка прецизност и чврста утемељеност у богатој домаћој и страној лингвистичкој литератури. Упркос сложености теме, текст је логично организован и концептуално јасан. Аутор успешно повезује теоријске концепте са конкретним примерима из српског језика, што читавом истраживању даје и практичну вредност.

У целини посматрано, монографија *Боје у нама и боје око нас* аутора Мирјане Илић, представља значајан допринос проучавању хроматске лексике, когнитивне семантике и перцептивне лингвистике у српском језику. Њена вредност није само у систематизацији постојећих теоријских знања већ и у понуђеном моделу организације лексичко-семантичког поља хроматске лексике. Рад има потенцијал да постане важно полазиште за даља истраживања у области когнитивне лингвистике, психолингвистике, лексикологије и лингвокултурологије.

Проф. др Александра Лончар Раичевић



Филозофски факултет

Универзитет у Нишу